

Cristina Santos Pinheiro, Joaquim Pinheiro, Gabriel F. Silva & Rui Carlos Fonseca, *Gynaikeia. Colectânea de textos antigos de ginecologia*, Ribeirão, Edições Humus 2022, 345 pp. ISBN: 978-989-755-802-3.

L'atenció preconitzada fa prop de cinquanta anys per les peoneres Danielle Gourevitch i Anne Ellis Hanson¹ ha florit a dia d'avui a institucions investigadores d'arreu del món, on l'estudi de la medicina per i per a dones ocupa una posició central. Una part important d'aquesta recerca, al nostre parer indefugible i necessària com a autèntica fonamentació de la mateixa, és l'edició i traducció de les obres ginecològiques de la medicina antiga (la pròpia Gourevitch va traduir Sorà, per exemple²). Malauradament, la tasca d'edició ha concentrat la major part de l'esforç dels investigadors, el que de retruc ha significat que els texts s'havien de trobar a col·leccions especialitzades com ara les de les dues col·leccions berlineses del Corpus Medicorum Graecorum i el Corpus Medicorum Latinorum, o bé a d'altres de no sempre ben conegudes per les respectives societats, com ho són les de Les Belles Lettres dins un àmbit propi de lectors amb una formació acurada o la Loeb Classical Library dins l'esfera de la divulgació.

L'obra que ressenyem neix d'un projecte d'investigació encetat a la Universidade de Madeira el 2017 i centrat en l'obra del metge portuguès, hebreu convers, però fidel a les arrels de la seua tradició fins que la persecució el va obligar a trobar aixopluc a Alemanya, Rodrigo de Castro³. La impulsora del projecte, Cristina Santos Pinheiro, ho és també del present volum, que ofereix texts antics, grecs i llatins, que no havien estat fins ara traduïts al portuguès. El total suma tres-cents vint-i-set texts, obra dels autors del Corpus Hipocràtic, Díocles, Heròfil, Cels, Plini el Vell, Sorà, Galè, el Pseudo-Galè, Areteu de Capadòcia, Celi Aurelià, Vindicià, Teodor Priscià, Càssius Fèlix, Mústion, Oribasi, Aeci d'Amida, Esteve d'Atenes i Pau d'Ègina, esmentats d'acord amb l'ordenació cronològica que facilita el bon seguiment de la ciència ginecològica antiga. Les traduccions, solidàriament signades, es deuen a la ja esmentada Cristina Santos Pinheiro, Joaquim Pinheiro, Gabriel F. Silva i Rui Carlos Fonseca. Totes elles segueixen un patró de respecte a la terminologia emprada pels autors antics, sense cap concessió a vulgaritzacions o simplificacions que possessin en risc la precisió de l'expressió original.

A més de l'extensa i central secció de les traduccions, puntualment recolzades per un centenar llarg de notes d'un signe força pràctic, configuren el llibre la Introducció (pp. 17-29), una àmplia bibliografia (pp. 31-45) i un índex temàtic (pp. 335-345). El conjunt suposa una publicació a l'abast d'un univers de lectors molt ampli, que supera el nombre

---

1. Ens limitarem a les obres majors, sense detenir-nos en articles de particular interès. N'assenyalarem les de D. Gourevitch & M.-T. Raepsaet-Charlier, *Le mal d'être femme: La femme et la médecine dans la Rome antique*, París 1984; D. Gourevitch, *La femme dans la Rome antique*, París 2001; i A.E. Hanson, *Studies in the textual tradition and transmission of the gynecological treatises of the Hippocratic corpus*, University of Pennsylvania, 1971. Una fita assenyalada fou també la monografia de Helen King, *Hippocrates' Woman. Reading the Female Body in Ancient Greece*. Londres & Nova York 1998.

2. P. Burguière, D. Gourevitch & Y. Malinas, *Soranus. Maladies des femmes I-IV*, París 1988-2000.

3. PTDC/FER-HFC/31187/2017 *Gynecia: Rodrigo de Castro Lusitano e a tradução médica antiga sobre ginecologia e embriologia*.

restringit dels especialistes per tal d'integrar la ciència ginecològica antiga a tota mena d'ensenyaments i de debats.

La nostra experiència en l'estudi de la literatura mèdica produeix davant de la publicació present una doble sensació, la de l'interès per una obra ben feta i la del profit per la informació que forneix mitjançant la cerca, identificació i traducció de tots els texts recollits. Posarem com a exemple el dels texts numerats com a 94, 118 i 323 (pp. 92, 115 i 330) i pertanyents a Hipòcrates, Plini el Vell i Pau d'Ègina. Les perspectives i objectius no poden ésser més diferents, com ho són també les respectives datacions, però tots tres texts exemplifiquen visions alternatives d'un problema mèdic de grans implicacions ètiques, legals i socials: el de l'androgínia i el transsexualisme.

Sense que constitueixi una objecció en ella mateixa, voldríem fer constar una observació molt puntual. La referència a Celi Aurelià, autor del segle V ev., a propòsit de la necessitat de permetre l'exercici de la professió mèdica a dones perquè s'ocupessin dels casos ginecològics (pàg. 18), fa pensar en una cronologia d'aquest fenomen propera a aquest autor. En realitat la documentació epigràfica recull dades incontestables per a la figura de metgesses des de l'època clàssica, i de manera ininterrompuda al llarg de les èpoques hel·lenística i imperial, com demostren els casos de Fanòstrata (Àtica, segona meitat del segle IV aev.)⁴, Antiòquida (Lícia, segle I ev.)⁵, Pantea (Dàcia, segle II ev.)⁶, Dòmnia (Àsia Menor, segle II-III ev.)⁷ i Amis (Cilícia, segle II-III ev.)⁸.

Tots els particulars propis de la presentació del volum, des de la tipografia i la disposició del text, acrediten la cura amb què s'ha fet l'edició. Resta esperar la continuació de la tasca d'un equip de provada competència i que amb el seu treball honora la Universidade de Madeira. –JORDI REDONDO. *Universitat de València*.

4. *IG II/III²*, 6873.

5. E. Kalinka, *Tituli Asiae Minoris II*, Vienna 1920, 595.

6. E. Popescu, «The Histrian Decree for Aba (2nd century of our era)», *Dacia* 4, 1960, 273-296.

7. W. Peek, *Griechische Versinschriften I. Grab-Epigramme*, Berlin 1955, 1486.

8. G.E. Bean & T.B. Mitford, *Journeys in Rough Cilicia in 1962 and 1963*, Vienna 1965, 43.